

КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНАЛІСТИКА

ВОЙТЮК Р. В.,
аспірант наукової лабораторії із проблем
досудового розслідування
(Національна академія внутрішніх справ)

УДК 343.132.12

**ПРОЦЕСУАЛЬНІ ГАРАНТІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕТЕКТИВА
НАЦІОНАЛЬНОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО БЮРО УКРАЇНИ**

У статті дано авторське визначення поняття гарантії діяльності детектива Національного антикорупційного бюро України, виокремлено основні ознаки гарантії, систематизовано їх за критеріями, визначено проблемні аспекти реалізації гарантії самостійності детектива Національного антикорупційного бюро України.

Ключові слова: детектив, Національне антикорупційне бюро України, гарантія, кримінальна процесуальна діяльність, досудове розслідування, механізм, форми процесуальних рішень.

В статье дано авторское определение понятия гарантий деятельности детектива Национального антикоррупционного бюро Украины, выделены их основные признаки, систематизированы по критериям, определены проблемные аспекты реализации гарантий самостоятельности детектива Национального антикоррупционного бюро Украины.

Ключевые слова: детектив, Национальное антикоррупционное бюро Украины, гарантия, уголовное процессуальная деятельность, досудебное расследование, механизм, формы процессуальных решений.

The main idea of the article is given definition Guarantees of detective NABU, singled main features guarantees their systematized the criteria identified aspects of detective NABU guarantee independence.

Key words: detective, National Anti-Corruption Bureau of Ukraine, guarantee of criminal procedural activities, pre-trial investigation mechanism, forms of procedural decisions.

Вступ. Суть правових гарантій діяльності детектива Національного антикорупційного бюро України (далі – НАБУ) полягає в юридичному забезпеченні його повноважень і функцій для реалізації головного завдання. Слушною є думка С.О. Касапоглу, що норми кримінального процесуального права потребують наявності певних гарантій для їх реалізації [1, с. 163]. Тобто норми права не можуть існувати без гарантій, які забезпечують їх функціонування.

Інститут гарантій та його окремі питання давно перебувають у полі зору науковців та були предметом наукових досліджень таких учених, як В.П. Бахін, Р.С. Белкін, Ю.М. Грошевий, В.С. Зеленецький, М.М. Михеєнко, С.М. Стахівський, В.М. Тертишник, М.Є. Шумило та ін. Разом із тим реалізація гарантії діяльності детективами НАБУ залишилася поза увагою дослідників у зв'язку з новизною зазначеного суб'єкта у кримінальному процесі, що й актуалізує зазначене дослідження.

Постановка завдання. Роль процесуальних гарантій діяльності детектива НАБУ полягає у реалізації вимог кримінального процесуального та антикорупційного законодавства, завдяки яким детективи НАБУ отримують можливість реалізувати свої права та обов'язки в умовах, сприятливих для попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, віднесених до підслідності НАБУ, а також запобігання вчиненню нових [1, с. 163]. Зі сказаного можна зробити висновок, що завданням гарантій діяльності детектива НАБУ є забезпечення досягнення певного, раніше визначеного завдання, поставленого законодавцем перед детективами НАБУ.

Результати дослідження. Для систематизації та чіткого окреслення гарантій необхідно виділити їх ознаки: поширення гарантії на всі правовідносини, які виникають у діяльності детектива НАБУ; правова регламентація гарантій; спрямованість на досягнення завдань діяльності детективів

НАБУ; чітко визначений предмет і напрям впливу гарантій; законодавчо визначений суб'єкт його реалізації; уповноваженість на прийняття процесуального рішення щодо реалізації гарантій; наявність механізму реалізації гарантій, визначеного законодавцем; наявність санкції за недотримання гарантій, тобто заходи впливу, покарання за порушення вимог Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України).

Наявні гарантії можна систематизувати за декількома критеріями: гарантії, спрямовані на забезпечення прав учасників кримінального провадження; гарантії, спрямовані на забезпечення належного досудового розслідування; гарантії, спрямовані на забезпечення діяльності детектива НАБУ.

До гарантій, спрямованих на забезпечення прав учасників кримінального провадження можна віднести: повагу до людської гідності; забезпечення права на свободу та особисту недоторканність; недоторканність житла чи іншого володіння особи; таємницю спілкування; невтручання у приватне життя; недоторканність права власності; презумпцію невинуватості та забезпечення доведеності вини; свободу від самовикриття та право не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї; заборону двічі притягувати до кримінальної відповідальності за одне й те саме правопорушення; забезпечення права на захист; забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності.

До гарантій, спрямованих на забезпечення належного досудового розслідування належать: верховенство права, законність, рівність перед законом і судом, доступ до правосуддя та обов'язковість судових рішень, змагальність сторін, публічність, диспозитивність, дотримання розумних строків.

До гарантій, спрямованих на забезпечення діяльності детектива НАБУ, належить гарантія самостійності. У КПК України лише декларативно закріплена самостійність детектива НАБУ. Реалізація зазначеної гарантії супроводжується рядом проблем, які зумовлені відсутністю її законодавчої регламентації, механізмів реалізації таких гарантій та неналежною законодавчою регламентацією наявних механізмів. Як уже зазначалось раніше, самостійність не закріплена як гарантія, однак їй притаманні всі ознаки гарантій.

Самостійність детектива НАБУ поширюється на всі правовідносини, які виникають під час реалізації функцій та повноважень за взаємодії з будь-якими учасниками кримінального провадження, що виникають під час досудового розслідування. Як зазначалося, правовою регламентацією зазначеної гарантії є ч. 5 ст. 40 КПК України, згідно з якою детектив НАБУ, здійснюючи свої повноваження «відповідно до вимог цього Кодексу, є самостійним у своїй процесуальній діяльності, втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень, забороняється. Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, службові особи, інші фізичні особи зобов'язані виконувати законні вимоги та процесуальні рішення слідчого».

Треба зазначити, що покладення обов'язку на органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації виконувати законні вимоги і рішення детектива НАБУ є механізмом, який забезпечує реалізацію зазначеної гарантії. Разом із тим відсутність механізму санкцій за невиконання законних вимог та процесуальних рішень детектива НАБУ органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, службовими особами, іншими фізичними особами є проблемним аспектом, який потребує законодавчого втручання. На існування цієї проблеми вказують результати опитування детективів НАБУ.

Опитані детективи НАБУ вказали на необхідність запровадження законодавчого механізму покладення відповідальності за невиконання законних вимог та процесуальних рішень детектива НАБУ. Це питання потребує додаткового вивчення та буде розглянуто нами в подальших дослідженнях.

Ще одним механізмом, який забезпечує реалізацію гарантії самостійності детектива НАБУ, є право оскаржити будь-які рішення, дії чи бездіяльність прокурора Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (далі – САП), прийняті або вчинені у відповідному кримінальному провадженні. Детектив НАБУ є самостійною процесуальною фігурою, яка уповноважена приймати процесуальні рішення, вчиняти дії та нести за них юридичну відповідальність. Зазначене знаходить своє підтвердження в теоретичних напрацюваннях, на це вказують результати опитування та аналіз законодавчої регламентації повноважень зазначеного суб'єкта.

Так, на думку М.С. Строговича, гарантією самостійності є право оскаржувати вказівки прокурора [2, с. 171]. За результатами опитування детективів, слідчих та прокурорів, проведеного в рамках дослідження, встановлено, що детектив НАБУ є самостійним учасником кримінального провадження, а право оскарження вказівок прокурора є механізмом реалізації гарантії самостійності. Зазначене відображається і в законодавстві. Так, у ст. ст. 311–313 КПК України передбачено порядок оскарження детективом НАБУ рішень, дій чи бездіяльності прокурора САП. У ст. 311 КПК України передбачено право детектива НАБУ, який здійснює досудове розслідування, оскаржувати будь-які рішення, дії чи бездіяльність прокурора, прийняті або вчинені у відповідному досудовому провадженні. Така скарга подається до прокуратури вищого рівня щодо

прокуратури, у якій обіймає посаду прокурор, рішення, дія чи бездіяльність якого оскаржується.

Разом із тим механізм реалізації гарантії має свої складнощі та законодавчі неточності, які потребують вдосконалення. Зокрема, законодавцем чітко не окреслений предмет оскарження, що викликає труднощі у правозастосовній практиці, оскільки положення згаданої статті суперечать ч. 4 ст. 40 КПК України, яка передбачає обов'язок детектива НАБУ виконувати доручення та вказівки прокурора, що надаються у письмовій формі. Невиконання законних вказівок і доручень прокурора тягне за собою передбачену законом відповідальність. Таким чином, вказівки прокурора не можуть бути оскаржені, що суперечить змісту ст. 311 КПК України.

У теорії кримінального процесу та у правозастосовній практиці думки із цього приводу не мають єдності. Так, погляди опитаних детективів НАБУ на цю проблему розділилися. Частина вважає, що детектив НАБУ повинен мати змогу оскаржувати вказівки і доручення прокурора САП. На думку іншої частини детективів НАБУ, такі рішення оскарженню не підлягають. Вивчення матеріалів наглядних проваджень свідчить, що детективи роблять змогу оскарження таких вказівок, однак такі скарги не розглядаються вищими прокурорами. Більша частина детективів вважає необхідним запровадження законодавчого врегулювання зазначеного питання. Ця позиція співпадає з позицією опитаних прокурорів САП.

З аналізу ст. 39 КПК України за ознакою предмета розгляду можна виокремити такі форми процесуальних рішень прокурора, які можуть бути адресовані детективу НАБУ. По-перше, доручення: про проведення досудового розслідування; про проведення у встановлений прокурором строк слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій; про виконання запиту (доручення) компетентного органу іноземної держави про міжнародну правову допомогу або перейняття кримінального провадження. По-друге, вказівки: щодо проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій; щодо усунення невідповідності вимогам міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, чи законам України щодо обґрунтованості документів органу досудового розслідування про видачу особи (екстрадицію). По-третє, так звані погоджувальні рішення, до яких, зокрема, можна віднести: скасування незаконних та необґрунтованих постанов; ініціювання перед керівником органу досудового розслідування питання про відсторонення детектива НАБУ від проведення досудового розслідування та призначення іншого детектива НАБУ за наявності підстав, передбачених Кодексом, для його відводу, або у разі неефективного досудового розслідування; погодження запиту органу досудового розслідування про міжнародну правову допомогу; передання кримінального провадження.

Варто зазначити, що законодавець не дає визначення поняття «рішення», «вказівки», «доручення» прокурора, тому проаналізуємо їх. Так, у тлумачному словнику «рішення» визначено як постанова, розпорядження якої-небудь організації, зборів і т. ін., продуманий намір вчинити що-небудь, спосіб вирішення, розв'язання чого-небудь [3, с. 581]. У кримінальному процесі «рішення прокурора» можна визначити як розпорядження уповноваженого суб'єкта кримінального провадження вчинити дію чи утриматись від її вчинення, що виражається у формі постанови та містить реквізити, визначені КПК України.

«Вказівка» визначається як керівна настанова або порада [4, с. 695]. У кримінальному процесуальному аспекті «вказівки прокурора» можна визначити як процесуальну форму прокурорського нагляду, спрямовану на досягнення ефективності досудового розслідування, дотримання прав учасників кримінального провадження та його завдань.

«Доручення» визначається як покладення на когось виконання чого-небудь, віддання когось, що-небудь у повне розпорядження когось [5, с. 381]. У кримінальному процесуальному аспекті «доручення прокурора» потрібно розглядати як покладення на детектива НАБУ обов'язку вчинити дію чи прийняти процесуальне рішення [6, с. 74].

Таким чином, доходимо висновку, що доручення мають обов'язковий характер, а вказівки швидше дорадчий. Тому детектив, реалізуючи гарантію самостійності, повинен бути наділений правом оскаржувати будь-які рішення, зокрема вказівки прокурора, які мають дорадчий характер, у разі незгоди з ними.

Крім того, погоджуємось з І.В. Гловюком щодо необхідності запровадження можливості оскарження детективом НАБУ будь-якого необґрунтованого рішення та такого, що матиме негативний вплив на ефективність та оперативність досудового розслідування, зокрема доручення. Саме у разі оскарження будь-яких рішень, зокрема доручень та вказівок до вищого прокурора, і реалізується повноваження останнього щодо нагляду за законністю досудового розслідування [7, с. 754].

Таким чином, у разі, якщо вищий прокурор прийме рішення про залишення в силі доручень і вказівок, тоді вони є обов'язковими для виконання. З огляду на це, пропонуємо ч. 4 ст. 40 КПК України викласти у такій редакції: «Слідчий зобов'язаний виконувати доручення та вказівки прокурора, які надаються у письмовій формі. У разі незгоди слідчого з наданими вказівками та дорученнями

вони можуть бути оскаржені в порядку, визначеному цим Кодексом. Невиконання слідчим законних вказівок та доручень прокурора у разі залишення їх у силі вищим прокурором, наданих у порядку, передбаченому цим Кодексом, тягне за собою передбачену законом відповідальність».

Висновки. Таким чином, у результаті аналізу законодавства та теоретичних напрацювань виокремлено основні ознаки гарантій детектива НАБУ та систематизовано їх за критеріями. Обґрунтовано необхідність внесення змін до ч. 4 ст. 40 КПК України та запропоновано її авторську редакцію.

Список використаних джерел:

1. Касапоглу С.О. Процесуальні гарантії реалізації норм кримінального процесуального права / С.О. Касапоглу // Юридичний науковий електронний журнал. – 2017. – № 1. – С. 162–165.
2. Строгович М.С. Уголовный процесс : [учебник] / М.С. Строгович. – М. : Юрид. изд-во МКЮ СССР, 1941. – 312 с.
3. Словник української мови : в 11 т. – Т. 8. – 1977. – С. 581 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sum.in.ua/s/mekhanizm>.
4. Словник української мови : в 11 т. – Т. 1. – 1970. – С. 695 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sum.in.ua/s/mekhanizm>.
5. Словник української мови : в 11 т. – Т. 2. – 1971. – С. 381 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sum.in.ua/s/mekhanizm>.
6. Удалова Л.Д. Кримінальний процес України. Загальна частина : [навчальний посібник] / Л.Д. Удалова. – К. : Кондор, 2005. – 152 с.
7. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / відп. ред. : С.В. Ківалов, С.М. Міщенко, В.Ю. Захарченко. – Х. : Одиссей, 2013. – 1104 с.

ГЕРЦИК Р. В.,

здобувач

(*Донецький юридичний інститут*

Міністерства внутрішніх справ України),

суддя судової палати у кримінальних справах

(*Апеляційний суд Донецької області*)

УДК 343.98

**ОБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ У СТРУКТУРІ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ
ХАРАКТЕРИСТИКИ КОРИСЛИВО-НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ**

У статті розглянуто проблемні питання щодо визначення особливостей об'єкта кримінального правопорушення у структурі криміналістичної характеристики корисливо-насильницьких злочинів, зокрема щодо предмета злочинного посягання та особи потерпілого.

Ключові слова: *криміналістична характеристика, структура криміналістичної характеристики, об'єкт кримінального правопорушення, особа потерпілого, корисливо-насильницькі кримінальні правопорушення, судовий розгляд, кримінальне провадження.*

В статье рассмотрены проблемные вопросы определения особенностей объекта уголовного правонарушения в структуре криминалистической характеристики корыстно-насильственных преступлений, в частности относительно предмета преступного посягательства и личности потерпевшего.

Ключевые слова: *криминалистическая характеристика, структура криминалистической характеристики, объект уголовного правонарушения, личность потерпевшего, корыстно-насильственные уголовные правонарушения, судебное разбирательство, уголовное производство.*

In the scientific article subject to review issues to determine characteristics of the object of a criminal offense in the structure of criminological characteristics of mercenary-violent crimes, including the subject of a criminal assault and the person of the victim.

Key words: *forensic characterization, Structure criminological characteristics, object of a crim-*

